

Norbertas Černiauskas
Istorikas, kilęs iš Utenos, 26 m.

06-13 *Vilnius*

Sėdžiu ir galvoju apie neįtikėtiną bandomojo žygio užbaigimą. Po pirmos dienos kojos buvo taip tragiškai nutarkuotos, kad jau ir pats nebetikėjau, kad galėsiu eiti toliau. Kaip sugebėjau įveikti antrosios dienos maršrutą nelabai suprantu ir šiandieną. Po žygio beveik savaitę negalėjau normaliai vaikščioti.

1. Dėkui Šiaulių jaunųjų šaulių vadei Kristinai, kurios paskatos ir suteikta profesionali medicininė pagalba leido ne tik užbaigti žygį, bet ir pakliūti į pačią misiją (džiugu, kad Kristina taip pat pakliuvo į Misiją ir mes kartu atstovavome ne tik savo miestus, bet ir Lietuvos Šaulių Sąjungą).

06-15 *Utena, Šaulių namai*

Pakliuvau į Misiją! Iš pasitenkinimo nuo kėdės šoktelėjau ant kojų, bet greitai iš skausmo vėl atsisėdau. Kojos priminė, kad reikia ne tik džiaugtis, bet ir tinkamai pasiruošti šiai ekspedicijai.

06-16 *Utena*

Įdomu yra tai, kad tarp bandomojo žygio ir pagrindinės ekspedicijos yra keletas datų, kurias apgalvojant ir apmąstant Misija į Sibirą pasidaro daug aiškesnė ir prasmingesnė. Birželio 14-oji – didžiųjų trėmimų pradžios diena, 15-oji okupacijos pradžia, 23-oji sukilimas ir laikinas atokvėpis. Tiek daug įvyko per tą birželį, per vienerių metų laikotarpį.

Iš kažkur sužinojęs apie mano išvykimą į Sibirą manęs padrašinti ir pasveikinti atėjo Utenos tremtinių sąjungos pirmininkas. Trumpai pakalbėjome apie jo prisiminimus ir išgyvenimus. Pirmininkas pasidalino keliais praktiniais „išgyvenimo“ Sibire patarimais.

06-21 *Utena, Šaulių namai*

Ilgai sprendžiau kaip geriau pasiruošti būsimai Misijai. Ypač neramino batų pasirinkimas. Kol neramino, apsisprendžiau pasiimti savo šauliškus „senukus“, panaudotus Švedijos kariuomenės batus, su kuriais yra tekę patirti daug malonių akimirų ir tuo pačiu kojas patarkuoti. Kai jie nesiožiuoja ir kai pasirenki teisingas kojines visai malonu su jais paslaminėti.

07-01 *Į Rytus, traukinys*

Su kuprine žingsniuojant link geležinkelio stoties mane susistabdė pagyvenusi moteriškė, kuri pamačiusi marškinėlius su projekto logotipu pasipasakojo savąją istoriją: kaip per plauką neišvažiavo į savąją „ekspediciją“. Nuoširdžiai džiaugėsi mūsų kelione ir palinkėjo sėkmės. Taip, gana simboliškai, prasidėjo pirmoji misijos diena.

Pajudėjome iš Vilniaus. Įsiklausau. Traukinio ir bėgių bendravimas kažkoks kitoks. Esu pravažiavęs tūkstančius „geležinių“ kilometrų Lietuvoje ir Europoje, bet šį kartą dundesys išskirtinai kitoks. Žinoma, ne dėl jokių techninių kliūčių. Vaizduotė ir mintys dėl ko ir kur bei su kokia misija važiuoju, padarė savo...

Pamažu susibendravame. Iš pradžių gana formaliai, vėliau vis nuoširdžiau, o galiausiai ir betarpiškai susidraugaujame.

07-02 *Maskva*

Vizualiai švarus (išskyrus orą) ir didelis miestas. Tiesiog milžiniškas miestas, bet pernelyg pilkas, ne žalias. Į akis krenta stalininė gigantomaniška architektūra. Nepaisant tam tikrų dirbtinių papuošinėjimų – ši architektūra dar labiau papildina miesto vaizdinį.

Neišdildomą įspūdį paliko apsilankymas kapinėse, kuriose palaidotas (gal geriau sakyti užkastas) prezidentas generolas Jonas Žemaitis – Vytautas. Aplankymas ir pagerbimas „*visų žuvusių prezidento*“ buvo puiki įžanga į vėlesnių kapų pagerbimo ir tvarkymo darbus.

Po pietų aplankėme kai kuriuos „*sąrašinius*“ Maskvos objektus, o vakare dar spėjome pažiūrėti futbolą.

07-03 *Dar toliau į Rytus, traukinys*

Traukinio „*gavarilka*“ informuoja, kad „*Jūsų kelionė prasidės Europoje, o baigsis Azijoje*“, o traukinio patarnautojas su mumis pasisveikina „*Guten Tag*“.

Tik išdundėjus iš Maskvos daugelis vagonų pavirsta į mobiliąsias lauko ligonines: visi traukia baltas patalines ir tuoj pat susisuka į jas, vyrai žaidžia kortomis, o likusieji kemša užkandžius. Netrukus siauras vagono praėjimas pasipuošia įvairiomis sėdinčių, gulinčių ir jau miegančiųjų išlindusiomis rankomis ir kojomis. Žinoma, pakvimpa ir „*žmogaus kvapu*“. Reikia paminėti, kad man šioje situacijoje nusisekė žymiai geriau. Karo ligoninės išvengiau ir vienas iš nedaugelio gavau teisę džiaugtis kupė, o dar ir tas „*Guten Tag*“...

07-04 *Link Uralo, traukinys*

Keista, bet kartais elgiamės kaip tipiški užsieniečiai turistai. Pro traukinio langus ir sustojimuose fotografuojame parduotuvių ir jose esančių produktų pavadinimus, fotografuojame vaikštančias karves. Pro fotoobjektyvus nepraslenka ir rusų bobutės

pardavinėjančios įvairius produktus. Keista, kad dalykų, kurių pilna ir pas mus, pirmą kartą pamatome tik čia.

07-05 *Link (prie) Uralo*

Lygumas keičia kalvos, o bekraščius laukus, dar mažiau aprėpiami miškai. Gelžbetonines „chruščiovkes“ keičia medinės pirkelės su apgriuvusiais „skladukais“. Važiuojame toliau į Rytus. Nejučia pradeda aplankyti jausmas, kad esu velniškai toli nuo Lietuvos. Kadangi visuomet buvau didelis namisėdybės propaguotojas, pradeda slėgti savotiška svetimumo ir tolumo krašto klaustrofobija.

Pagalčiau išlipame iš traukinio ir po kelionės autobusu pasiekiame Čeriomuchovą, Lenino gatvę kur gyvena lietuvis Jonas. Radome jį ne namuose, o sutvarkytame ir išpuoselėtame garaželyje (šalia užgriozdintų ir tradiciškai dilgelėmis apaugusių kaimyninių). Dzūkelis Jonas ruošėsi važiuoti į sodą. „*Mane čia atvežė 1947 metais*“ – savo pasakojimą pradeda dzūkelis... Šiandien pirmasis susitikimas su kapinėmis. Atrodo, kad lietuvių, latvių ir rusų kapai šimtą metų nežiūrėti ir nelankyti.

1. Už miestelio (7 km.) įkūrus stovyklą iškarto aplankė vietinė milicija. Kad aplankė lyg ir nekeista – to tikėjomės, bet kaip jie mus surado ir apskritai, kad ieškojo vėlyvą vakarą dėl kažkokių niekniekių – tai kažkas neįtikėtino!

07-06 *7 km nuo Čeriomuchovo*

Kapinėse atsiranda šviesos. Stovyklėlėje gyvenimas irgi prašviesėja. Gerai pasidarbavo „pionierių“ komanda, kuri prigamino neįsivaizduojamų įrenginių: nuo WC užimtumo/laisvumo parodymo įrenginio iki lentelės svogūnams pjaustyti.

Darbuojuos virtuvės komandoje. Keista, nes namuose nieko beveik negaminu išskyrus visokias stovyklas, žygius, miškus. Emilija ir Gintarė stengėsi kiekvieną gaminamą patiekalą įvairiai pamandrinti, o aš stengiuosi, kad išeitu kuo daugiau ir riebiau. Šių dviejų „priešpriešų“ rezultate gaunasi visai neblogas maistas.

Vidurnaktį vietos laiku sugiedame Tautišką giesmę. Taip prisijungiame prie viso pasaulio lietuvių akcijos.

07-07 ten pat

Išvalome kapines. Aplink jas išdygsta apie 300 metrų tvora, Robertas su Tautvydu sumeistrauja kryžių. Vėliau, kai daugelis misijiečių iškeliauja į kitas kapines, mudu su Pauliumi tvarkome kapinėse dar likusi „baobabą“ – sena, apdžiuvusią ir vieno vyro apkabinimo storumo eglę, kuri netrukus grasino užgriūti ant dar išlikusių kapelių. Tūpčiojame aplink jį gerą valandą: pjauname, kapojame, kalame pleištus. Papjauname, pakapojame, pakalame, o per pertrauką filosofuojame. Sakyčiau tobulas darbų pasiskirstymas ir kūnui ir sielai. Baobabui pagaliau nuvirtus džiaugsmingai sukertame delnais.

Vakare sutvarkytose kapinėse uždegame keletą žvakelių. Pajuntu, kad čia darbas jau nudirbtas iki galo. Švieselės su rasa pamažu leidžiasi į pievą, po to su rūku išsiblaško taigoje ir susirenka ant horizonte stūksančio kalno, o nuo ten iki dangaus jau ir ne taip toli.

07-08 Soltanovas

Įsikuriame gražiame beržynėlyje prie upės. Nepaisant to, kol su virtuvės komanda tempiame produktus iš parduotuvės, stovyklavietė dėl nepakeliamo uodų antpuolio buvo perkelta į kitą upės pusę. Naujojoje stovykloje uodų gal kiek ir mažiau, bet jų antpuoliai ir toliau varo į

neviltį. Gintautas paaiškina, kad pagrindinė jų gausos priežastis yra šalimais nenušienauta pieva. Tuo tarpu vietiniai ūkininkai, kad ją nušienautų laukia mistinės 15-os kalendorinės dienos, nors pieva kažin ar labiau beprisirps..

07-09 *Novaja Lialia*

Miestelis tipiškas visiems kitiems matytiems. Gražios, netašytų rastų, o kai kur ornamentais pagražintos vietinės trobos, žinoma, visur su trejais langais galuose. Aplink pirkias jau ne tokios gražios tvoros: apgriuvusios, aplopytos arba visai užmirštos. Malkinės, sandėliukai ir kitokie ūkiniai pastatai visur vienodai sukrypę, nežinia kaip dar stovintys. Ir žinoma, viskas apaugę aukštomis žolėmis, dilgelėmis ir krūmais. Matyt nevalia pjauti šias „*kultūras*“ arba kam jas išviso pjauti, nes ataugės vis tiek. Net „*modernus*“ (trijų aukštų plytinis) policijos pastatas iki pusės pirmo aukšto langų apaugęs „*kultūromis*“ – nereikia nei užuolaidų, nei žaliuzių. Beje, teko pabuvoti ir pastato viduje. Kol vadovai aiškinosi tam tikrus biurokratinis nesklendumus mes koridoriuje pildėme savo dienoraščius – testamentus, nes sekančią naktį, anot eilinio juoko – gando, vis vien teks praleisti mėlynai išdažytoje kameroje.

Novaja Lialia dar veikiančiose kapinėse (pažymėtina, kad čia reikia pabrėžti žodį veikiančios, nes nuo neveikiančių savo tvarka jos beveik nesiskiria) tvarkome rastus lietuvių kapus. Aplink matyti vengrų, ukrainiečių ir vokiečių kapai. Kadangi liko šiek tiek laiko, nuo menkaverčių medžių išvaduoju ir čia besiilsinčių Pavolgio vokiečių Filipo ir Elisabetos amžino poilsio vietas.

Vakare keliaujam į dar vienas netoliese esančias lietuvių kapinaites.

07-10 į Taigą.

Atėjo ir dar didesnių išbandymų metas. 17 km žygis į Taigą, į buvusį Lietuvių kaimelį. Visi buvo pakankamai gerai ir optimistiškai nusiteikę, visus traukė noras surasti kaimą ir šalia veikusias kapines, kurias kažkas iš vietinių matė tik prieš 6 metus.

Ėjome gana sparčiai, sparčiai baiginėjosi ir vandens atsargos. Žygio voroje buvau pačiame ariergarde. Tokia pozicija turėjo savų minusų ir plusų: nebereikėjo bristi per didžiulę žolę, kuri buvo jau aptrypta, aiškiai matėsi kur reikia dėti kojas, tačiau šlapesnėse vietose tako paviršius buvo taip nugaludintas, kad menkiausias slystelėjimas į šoną kainuodavo pargriuvimą. O tai su kiekvienu kilometru vis labiau vargino. Po 5 valandų žygio pasiekėme kelionės tikslą. Puolėme ieškoti žemėlapyje pavaizduoto upelio. Netrukus paaiškėjo, kad šiuo metu ten belikusios kelios balos su rudu vandeniu ir neaiškiais paviršiuje plaukiojančiais graibais. Pasirinkimo nebuvo – teko filtruoti ir virinti šį dumblą.

Po trumpo poilsio su vadovu ir keletu vyrų išėjome ieškoti kapinių. Laukymėje tarp miškų pamatėme dviejų trobų liekanas, bet kapinių taip lengvai neradome. Šukavome tai vieną, tai kitą taigos pakraštį. Po vieno iš tokių šukavimų tiesiog krisdavome ant pievos ir gulėdavome veidais į dangų kol bent kiek pailsėdavome. 30 laipsnių karštis ir buvimas jau keletą valandų be vandens pradėjo kaip reikiant siurbti jėgas. Taip pravaikščiojome beveik dvi valandas, o kapinių neradome. Tik paskutinę akimirką einant per paskutinį netikrintą Taigos kampelį vienam iš mūsų, tiesiogine žodžio prasme, pavyko užlipti ant kapo. Kitaip kažin ar būtume jas išviso atradę. Nusikamavę grįžome į stovyklą, o čia gavome po puodelį šilto dumblo. Po to vėl į kapines. Tvarkėme iki vėlyvo vakaro.

07-11 Iš Taigos

Ryte visi ruošėsi lemiamam žygiui. Be vandens reikėjo grįžti per taigą iki artimiausio kaimo. Apie pusę maršruto nužingsniavome gana užtikrintai. Vėliau pradėjome dažniau ilsėtis. Poilsis būtų visai gal ir nieko, bet jo metu prasidėdavo masiniai uodų antpuoliai, kurie atokvėpį paversdavo kančia. Likus keletui kilometrų ne vienas (tarp jų ir aš) „*sugriešijome*“ ir šiek tiek atsigėrėme vandens iš paprasčiausios miško balelės. Išlindus iš taigos, ant kelio jau laukė automobilis su vandeniu. Išgėriau gal 2 litrus vandens (nors ir bandžiau susilaikyti), o tada teko gal pusvalandį gulėti šalia kelio, nes visiškai pakirto tiek kojas, tiek rankas.

Po pietų susitikome su vietos lietuviais – dviem broliais. Abu viską pasakoja su gana gera humoro doze (ar tik ne tas jausmas jiems ir padėjo išgyventi). Abu paporino apie darbus, pensiją, patirtą badą, kitus sutiktus lietuvius, o vienas nuolatos kartojo maršruto stotelių į gimtinę pavadinimus: Lietuva-Kaunas-Prienai-Mauručiai.

07-12 *Serovas*

Atokvėpio valandėlė pramoniniame Serove. Nors mieste gyvena ir virš 100 tūkst. gyventojų, jo negalėtumėme palyginti nei su Maskva, nei su koku nors panašiu Lietuvos dydžio miestu. Asfaltas, piktžolės, betoniniai namai ir tolumoje rūkstantys kaminai – visa šio miesto „*romantika*“. Beslampinėjant didžiausią įspūdį paliko matyta nemaža cerkvė, kuri stovėjo apstatyta „*moderniais*“ blokinais penkiaaukščiais ir dvylikaaukščiais.

Po pietų užsukome į knygyną. Labiausiai sudomino knygos istorine tematika. Bene pusė jų yra susijusių su Antrojo pasaulinio karo tematika, kitos skirtos SSRS arba antisovietinių mitų demontavimui. Apskritai pabuvojus Rusijoje išryškėja *pergalės prieš fašizmą* įtaka ir svarba viso krašto gyvenimui. Pergalės progai jaunavedžiai gali nusifotografuoti prie pergalės memorialo, pergalės atminimui galima sukonstruoti tanko T-34 popierinį modeliuką, o galiausiai pergalės vardan vis dar galima ir gerai pašvęsti. Šioje šalyje pajunti totalios

pergalės skonį be pasekmių, nesėkmių ir platesnių svarstymų. Susidaro įspūdis, kad visa šiuolaikinio rusų tapatybė yra formuojama pagrinde tik ant jau minėtos pergalės. Todėl nevalia ir abejoti totalia pergale.

Kita didelė grupė knygų yra skirtos Putino ir Medvedevo asmenybėms: nuo lyderystės bruožų iki storų biografijų.

07-13 *Ten pat*

Didžioji ekspedicijos dalyvių dalis išvyko į dar vienas kapines. Kadangi visi nesutilpo į mikroautobusą daliai teko pasilikti. Likau ir aš. Teko „pasikultūrinti“ mieste. Aplankėme vietinį muziejų, pavaikščiujom Lenino prospektu. Valgėme daug ledų (stebėtina kaip dar nereikia parodyti paso perkant ledus).

Vaikstant po šią ar kitas Rusijos vietas pastebėtina, kad čia viskas sietina su meškomis. Visur jų pilna. Vienos puikuoja ant maisto ar alkoholinių prekių. Kitos įsikūrę ant restoranų ir kavinių pavadinimų. Ant didžiausios šios šalies partijos puikuoja irgi meškutė. Aplink mūsų stovyklas slampinėdavo irgi jos. Net būsimi tremtiniai buvo gąsdinami išvežimu ne pas ką kitą, o pas baltąsias meškas. Net Rusijos prezidentas šiek tiek susijęs su šiuo gyvūnu..

07-14 *Link Maskvos, traukinys*

Nors ir nebuvo tikrame Sibire, įgyta patirtis ir matyti vaizdai konstruoja kažkokius apibendrinimus. Nepaisant tvyrojusio karščio ir sausros Sibiras tikriausiai niekada manyje neįgaus šiltos vietelės statuso. Anaipol, vieta dvelkia didžiuliu liūdesiu – tai tautų kapinynas. Per kelis šimtmečius ir ypač per paskutinį čia išnyko šimtai vietos tautelių, kurios jėga buvo „civilizuotos“. Sukultūrintos taip, kad liko tik autonominių respublikų pavadinimuose arba

XVIII-XIX a. Sibiro tautelių žemėlapiuose. Kapinynas pasipildė ir milijonais tremtinių ir kalinių suvežtų čia iš viso pasaulio. Šiauriau negu šiaurė.

07-15 *Maskava*

Turėdami kelias laisvas valandas su kolegomis skubu pamatyti kuo daugiau Maskvos. Šį kartą aplankėme kosmonautikos muziejų, garsiąją „*Most film*“ skulptūrą bei tautų pasiekimų parodų teritoriją.

Labiausiai stebina tai, kad visur pilna sovietinės simbolikos. Leninas, pjautuvas ir kūjis ir raudonos žvaigždės gal tiek ir nestebina, bet matyti LTSR herbai šokiruoja. Kas tai, ar tariama paveldosauga, ar nepilnavertiškumo kompleksas? Įdomu kaip tokį „*kultūros paveldinimą*“ pasaulis suprastų jei Berlyne netoli Reichstago kabotų visų nukariautų teritorijų ženklai?

07-16 *Lietuva*

Ekspedicija baigėsi – prasideda misija. Gaila išsiskirti su draugais, bet netrukus teks bendrauti jau su kitais – kitokias dalyviais. Kalbėti su jais apie prasmę, idealus ir praeitį. Aiškinti, kad svarbiausia šioje misijoje yra nepamiršti ir atsiminti. Visų tremtyje žuvusių ir išgyvenusių labai.